

KIBRIS TÜRK İSLAM ESERLERİ MÜZESİNDE BULUNAN HALI VE KİLİMLER

Suzan BAYRAKTAROĞLU*

Özet

Kıbrıs Türk İslam Eserleri Müzesi, Kıbrıs Vakıflar İdaresi tarafından, Osmanlı Döneminden kalan taşınır vakıf kültür varlıklarını korumak ve tanıtmak amacıyla Lefkoşa’da kurulmuş ve 24 Mayıs 2013 tarihinde hizmete açılmıştır.

Müze, Selimiye Camii ve Bedesten’in yanında yer alan iki katlı binanın üst katında kurulmuştur. Yapı küçük olmakla birlikte, Lefkoşa’nın en tarihi ve turistik bölgesinde yer almaktadır.

Bu müzede sayı olarak az, fakat oldukça değerli halı ve kilimler yer almaktadır. Bu halı ve kilimler Kıbrıs’taki vakıf cami ve mescitlerden toplanmıştır. Vakıf kuran atalarımız, vakfettikleri cami, mescit, medrese gibi yapılarda kullanılmak üzere gerekli olan tefriş malzemelerini de bağışlamışlardır. Nitekim bu konuda başta Lala Mustafa Paşa vakfiyesi olmak üzere bazı vakfiyeler ve belgeler bulunmaktadır. Yüzyıllarca camilerde kullanılan, vakıf oldukları için de camiden çıkarılamayan bu malzemelerin çoğu eski eser niteliği kazanmışlardır. Bu eşyalardan sorumlu olan Kıbrıs Vakıflar İdaresi, T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğüyle yapılan işbirliği ile bunları korumak ve tanıtmak amacıyla müze kurmuştur.

Daha önceki yıllarda camilerden toplanan eserler Selimiye Camii’nin ve resmi kurumların depolarında biriktirilmiştir. Bunlar, T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün teknik katkıları doğrultusunda tarafımızdan incelenmiş, müzede sergilenmesi uygun görülenler ayrılmış, envanterleri, konservasyonları ve bakımları yapılarak müzede sergilenmeye başlanmıştır.

* Sanat Tarihi Bilim Uzmanı, Em. Vakıflar Genel Müdürlüğü bayraktaroglusuzan@gmail.com

Müzedede sergilenen halı ve kilimlerin hepsi Anadolu kökenlidir. Kıbrıs'ın fethinden sonra camilere serilmek üzere Anadolu'dan götürülmüş olmalıdırlar. Halıların çoğu Uşak yöresine ait olup, Uşak halılarının zengin çeşitlerini yansıtan örneklerdir. 17. yüzyıla ait madalyonlu ve dört yapraklı yonca madalyonlu Uşak halıları, 18. yüzyıla ait İzmir tipi Uşak halısı ve 19. yüzyıla ait çeşitli Uşak halıları ile 19. yüzyıl Kırşehir seccadeleri, 20. yüzyıl Döşemealtı seccadesi müzedede sergilenmektedir. Müzedeki kilimlerin iki tanesi çok özel olup bu güne kadar dünyada hiçbir müze veya koleksiyonda benzeri görülmemiştir. Bunlar 16. yüzyıla ait Osmanlı sefer çadırları için dokunmuş kilimlerdendir. Kıbrıs'ın fethi sırasında Anadolu'dan Kıbrıs'a getirilmiş, daha sonra camiye serilmiş olduğu düşünülmektedir. Ayrıca 19. yüzyıl Şarköy kilimi, 19. yüzyıl batı ve orta Anadolu kilimleri bulunmaktadır. Uşak halıları ve çadır kilimleri tek parça ve çok büyük boyutlarda olduğundan, odanın tabanı, duvarları ve tavanının bir kısmı sergilemede kullanılmıştır. Ayrıca kitap sayfası şeklinde düzenlenen panolarda küçük boyutlu seccadeler ve halı motifleri sergilenmektedir. Müzedede, ıstar adı verilen bir halı dokuma tezgâhı da yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, müze, vakıf, halı, kilim.

Carpets and Kilims in the Cyprus Turkish Islamic Works Museum

Abstract

The Cyprus Turkish-Islamic Art Museum was established in Nicosia by the Cyprus Foundations Administration in order to protect and present the movable foundation cultural assets from the Ottoman Period and opened on May 24, 2013.

The museum was established on the upper floor of the two-storey building next to the Selimiye Mosque and Bedesten. Although the building is small, it is located in the most historical and touristic area of Nicosia.

There are few but very valuable carpets and kilims in this museum. These carpets and kilims were collected from foundation mosques and masjids in Cyprus. Our ancestors, who established foundations, also donated the furnishing materials needed to be used in structures such as mosques, masjids, and madrasas. About this topic, also, there are some endowments and documents, especially the Lala Mustafa Pasha charter. Most of these materials which have been used in mosques for centuries and cannot be removed from the mosque because of they are foundations, have gained the quality of ancient artifacts. Cyprus Foundations Administration responsible for these items, established a museum to protect and promote them, in cooperation with T.C. General Directorate of Foundations.

Artifacts collected from mosques in previous years were collected in the warehouses of Selimiye Mosque and official institutions. These are examined by us in line with the technical contributions of T.C. General Directorate of Foundations, if they were suitable for exhibition in the museum, they were separated. Their inventory, conservation and maintenance were made and started to exhibit in the museum.

All of the carpets and kilims exhibited in the museum are of Anatolian origin. They must have been taken from Anatolia to be laid in mosques after the conquest of Cyprus. Most of the carpets are belong to the Uşak region and they are the examples that reflect the rich varieties of Uşak carpets. The 17th century Uşak carpets with medallions and four-leaf clover medallions, the 18th century İzmir type Uşak carpet and various 19th century Uşak rugs, the 19th century Kırşehir prayer rugs, and the

20th century Döşemealtı prayer rug are exhibited in the museum. Two of the kilims in the museum are very special and have never been seen in any museum or collection in the World, before. These rugs were woven for the Ottoman expedition tents of the 16th century. It is thought that they were brought to Cyprus from Anatolia during the conquest of Cyprus and then laid in the mosque. There are also 19th century Sarkoy kilims and 19th century western and central Anatolian kilims. Because of the Uşak carpets and tent kilims are in one piece and in very large sizes; the floor, walls and part of the ceiling of the room were used for display. In addition, small size prayer rugs and carpet motifs are exhibited on the boards arranged in the shape of book pages. There is also a carpet weaving loom called Istar in the museum.

Keywords: Cyprus, museum, foundation, carpet, kilim.

Kıbrıs Türk İslam Eserleri Müzesi, Kıbrıs Vakıflar İdaresi tarafından, adada bulunan Osmanlı Döneminden kalan taşınır vakıf kültür varlıklarını korumak ve tanıtmak amacıyla Lefkoşa’da kurulmuş ve 24 Mayıs 2013 tarihinde hizmete açılmıştır.

Müze, Selimiye Camii ve Bedesten’in yanında yer alan iki katlı bina-
nın üst katında kurulmuştur. Yapı küçük olmakla birlikte, Lefkoşa’nın en
tarihi ve turistik bölgesinde yer almaktadır.

Bu müzede sayı olarak az, fakat oldukça değerli halı ve kilimler yer
almaktadır. Bu halı ve kilimler Kıbrıs’taki vakıf cami ve mescitlerinden
toplanmıştır. Vakıf kuran atalarımız, vakfettikleri cami, mescit, medrese
gibi yapılarda kullanılmak üzere gerekli olan tefriş malzemelerini de ba-
ğışlamışlardır. Nitekim bu konuda Lala Mustafa Paşa vakfiyesi gibi bazı
vakfiye ve belgeler bulunmaktadır.¹

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi 746 No’lu defterin 163. sayfa, 70.
sırasında kayıtlı Kıbrıs’ta Mustafa Paşa Vakfına ait 14 Rebiulevvel 987
tarihli (11 Mayıs 1579) Ömeriye Cami-i Şerifi vakfiyesinde; “...anılan ca-

¹ Kıbrıs’taki camilere bağışlanan eşya ve malzeme ile ilgili olarak bakınız; Suzan Bayraktaroğlu, “Kıbrıs’ta Vakıf Kültür Mirası: Kıbrıs Türk İslam Eserleri Müzesi”, 8. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Kültürel Miras Bildiriler- II, Ankara, Aralık 2015, s.749. “T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi 746 No’lu defterin 163. sayfa, 70. sırasında kayıtlı Kıbrıs’ta Mustafa Paşa Vakfına ait 14 Rebiulevvel 987 tarihli (11 Mayıs 1579) vakfiyede; ...ve kandiller asarak karanlık gecelerde cami-i şerifi aydınlatmış,bunları yaptırdıktan sonra anılan camiye muhtelif genişlik ve uzunluklarda altmış adet Mısır hasırı, çeşitli nakışlarla bezenmiş, halk arasında makbul sayılan on yedi adet halı, minbere elli adet seccade, mihrap ve diğer yerlere sekiz adet seccade ile iki kilim yaydırmış; her biri on okka ağırlığında iki büyük şamdan; üç okka ağırlığında bir küçük şamdan koydurmuş ve her sene mübarek Ramazan ayında her biri on iki okka ağırlığında dört adet balmumu satın alınıp ikisinin mihrabın iki tarafına, ikisinin minberin sağ tarafına yerleştirilmesini ve halkın okuması için üç adet tezyinli ve tam Mushaf-ı Şerif koyulmasını şart kılmıştır, denilmektedir. Sahife No:1-A, Hüküm No: 3, 29 Şevval 1238 (9 Temmuz 1823) tarihli bir belgede, Kıbrıs Muhassılı Mehmed Ağa’nın İngiliz yapımı bir çalar saatini İbrahim Paşa Camisi’ne vakfettiği belirtilmektedir. Bir adet İngiliz yapımı, orta kısmı gümüşten, çekerek çalan, topu kayanlı, ahşap kasalı büyük çalar saati malından ayırıp adı geçen cami-i şerife koydurdu. Sahife No:33, Hüküm No: 20, 5 Cemaziyelahir 1243 (24 aralık 1827) tarihli, Kıbrıs Muhassılı Ali Ruhi Efendi bin Hacı Mehmed Ağa’nın Lefkoşa’nın Abdiçavuş mahallesinde yaptırdığı camisine balmumu alınması ve kandil için gerekli yağın camiye verilmesi hakkında belge. Cami-i şerife yılda altı okka bal mumu alınsın. Gerek cami içerisinde ve gerek mübarek gecelerde caminin minaresinde kandil yakılması için gerekli olan zeytinyağı camiye verilsin.

miye muhtelif genişlik ve uzunluklarda altmış adet Mısır hasırı, çeşitli nakışlarla bezenmiş, halk arasında makbul sayılan on yedi adet halı, minbere elli adet seccade, mihrap ve diğer yerlere sekiz adet seccade ile iki kilim yaydirmış...” denilmektedir.

Daha önceki yıllarda camilerden toplanan eserler Selimiye Caminin ve resmi kurumların depolarında biriktirilmiştir. Bunlar, T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün teknik katkıları doğrultusunda tarafımızdan incelenmiş, müzede sergilenmesi uygun görülenler ayrılmış, envanterleri, konservasyonları ve bakımları yapılarak müzede sergilenmeye başlanmıştır.

Müzede sergilenen halı ve kilimlerin hepsi Anadolu kökenlidir. Kıbrıs’ın fethinden sonra camilere serilmek üzere Anadolu’dan götürüldüğü düşünülmektedir.

HALILAR

Halıların çoğu Uşak yöresine ait olup, Uşak halılarının zengin çeşitlerini yansıtan örneklerdir. 17. yüzyıla ait madalyonlu ve dört yapraklı yonca madalyonlu Uşak halıları, 18. yüzyıla ait İzmir tipi Uşak halısı ve 19 yüzyıla ait çeşitli Uşak halıları, 19. yüzyıl Kırşehir seccadeleri, 20. yüzyıl Döşemealtı seccadeleri müzede yer almaktadır.

UŞAK HALILARI

Türk halı sanatının en parlak devri olan 16 ve 17. yüzyıllarda, Uşak ve çevresinde çok çeşitli halılar üretilmiştir. Desenleri Nakkaşhane’de hazırlanan bu halılar, büyük atölyelerde ve Osmanlı Sarayının kontrolünde, genellikle büyük mekânlar ve camiler için dokunmuşlardır. Yün malzeme ve Türk düğümü tekniği ile genellikle büyük ölçülerde yapılmışlardır.

Uşak halılarında, Türk halılarındaki geometrik motiflerin yerini bitkisel motifler ve madalyon şekli almıştır. 16. yüzyıl İran halılarında kullanıldığı bilinen madalyon motifinin İran’da kitap süsleme sanatından halı sanatına geçtiği kabul edilmektedir. 15. yüzyıl İran minyatürlerindeki halı tasvirlerinde madalyon motifi görülmektedir (Yetkin 1991: 87).

Madalyonlu Uşak halılarında orta eksende yuvarlak madalyonlar, yan eksenlerde sivri dilimli madalyonlar sıralanmıştır. Bordürler tarafından kesildiği için köşelerde çeyrek, yanlarda yarım madalyonlar yer alır. Kenar

bordürlerinde bitkisel motifler bulunur. 16. yüzyıl halılarında madalyon motifi yuvarlak hatlı olup, iki ucunda şemse şeklinde uzantılar vardır. 17-18. yüzyıllarda ise, madalyon motifinin köşeli bir şekil aldığı, hatta altıgen şekline dönüştüğü görülür.

Uşak Halılarının yakın zamana kadar hiç tanıtılmamış bir grubu da büyük vakıf camilerinde tespit edilen ve vakıf müzeleri koleksiyonuna alınan halılardır. Edirne Eski Camii ve İstanbul Süleymaniye Camiinde tespit edilen ve İstanbul Vakıflar Halı Müzesine alınan bu halılar incelendiğinde desen ve renk açısından Uşak ve çevresinde dokunan halılarının bir çeşidi olduğu ve özellikle büyük boyutlu olmalarından dolayı da camiler için dokutulmuş olduğu anlaşılmaktadır (Bayraktaroğlu 2018: 140). Bugüne kadar literatürde yer almayan bu grubun diğer bir kaç örneği ise Lefkoşa Selimiye Camiinde (Bayraktaroğlu Aralık 2015: 752) ve Ankara'daki bazı camilerde bulunmuştur. Bu grupta halı zemininde dört dilimli yonca yaprağı şeklinde bir madalyon yer almaktadır. Bu madalyonun merkezinde bir eşkenar dörtgenden dört yöne doğru dört lotus motifi uzanmaktadır. Madalyonun içindeki mavi zeminde ve dışındaki kırmızı zeminde bahar dalları ve küçük çiçekler yer almaktadır. Ortadaki madalyonun etrafı da ima mavi renkli stilize yapraklı ince dal motifleriyle konturludur. Kenar bordürü Uşak halıları için karakteristik olup rozet ve sümbül çiçeklerinden oluşmaktadır. Sümbül çiçekleri 16-17.yy. Osmanlı çini sanatında sıklıkla görülmektedir. Bu halı örnekleri kalın iplerle Gördes (Türk) düğüm tekniğinde dokunmuşlardır.

Çok zengin desen gruplarıyla canlılığını hiç yitirmeden devam eden Uşak'ta, 18. yüzyılda ticari amaçla halı üretildiği görülmektedir. Smyrna (İzmir) halıları denen bu grup, özellikle Avrupa'dan sipariş edilmektedir. Gevşek düğümlü kalın yünlü bu halılar Uşak çevresinde dokunup İzmir limanından ihraç edilirlerdi. Bu nedenle İzmir'in o zamanki adı olan Smyrna adı ile anılırlar. Bunlar Uşak halılarına has mavi ve kırmızı renklidirler. Üzerlerinde iri şakayık da denilen hatailer işlidir. Bordürlerinde lale, karanfil gibi motifler görülür. Kaba ve seyrek düğümlü, çok rastlanan örneklerdir.

Uşak Halıları, 19. yüzyılda klasik madalyon, yıldız madalyon ve diğer gruplardan uzaklaşmakla beraber, halının merkezini belirleyen farklı şekilde madalyonlar ve detaylarda temel motifler kullanılarak dokunmaya devam etmiştir.

Fotoğraf No	: 1
Cinsi	: Halı
Envanter No	: 001 (Eski no:69)
Yöresi	: Uşak (Madalyonlu Uşak)
Ölçüsü	: 720x390 cm
Dönemi	: 17. yy.
Bulunduğu Cami Adı	: Lefkoşa Selimiye Cami

Tanımı : Kırmızı zemin üzerinde mavi, lacivert ve sarı renklerden oluşan iki ucu boğumlu büyük bir madalyon vardır. Madalyonun dışında köşelerde yıldız madalyonun yarısı şeklinde yarım madalyonlar bulunur. Kırmızı zeminin boşluklarında lacivert renkli küçük çiçekler serpiştirilmiştir. İki ince bir kalın bordür, ince şeritlerle birbirinden ayrılmaktadır. Bitkisel desenlidir. Renkler lacivert, mavi, kırmızı, sarıdır. İpleri kalın bükümlü, düğümleri iri ve seyrek.

Fotoğraf 1: 17.yy. Madalyonlu Uşak Halısı (S. Bayraktaroğlu)

Fotoğraf No	: 2
Cinsi	: Halı
Envanter No	: 002 (Eski no:73)
Yöresi	: Uşak
Ölçüsü	: 335x225 cm
Dönemi	: 17. yy. başı
Bulunduğu Cami Adı	: Lefkoşa Selimiye Cami

Tanımı : Kırmızı zemin üzerinde mavi ve lacivert renkli 4 dilimli yonca şeklinde bir madalyon vardır. Bu madalyonun merkezinde bir eşkenar dörtgenden, dört yöne doğru dört lotus motifi uzanmaktadır. Boşluklarda küçük çiçekler işlenmiştir. Madalyonun dışındaki kırmızı zeminde de bitkisel dallar ve küçük çiçekler yer almaktadır. Kenar bordürü iri rozet ve sümbül çiçekleri ile desenlenmiştir. İnce bordürlerden içteki geometrik dıştaki bitkisel desenlidir.

Fotoğraf 2: 17.yy. Dört Yapraklı Yonca Madalyonlu Uşak Halısı (S. Bayraktaroğlu)

Fotoğraf No : 3
Cinsi : Halı
Envanter No : 003 (Eski no:84)
Yöresi : Uşak
Ölçüsü : 700x420 cm
Dönemi : 18. yy.
Bulunduğu Cami Adı : Lefkoşa Selimiye Cami

Tanımı : Uşak halılarının iri hataillerle ve çeşitli bitkisel motiflerle bezenmiş iç dolguya sahip grubuna ait bir halıdır. Bu grup halılar genellikle sipariş üzerine yapıp İzmir Limanından ihraç edildiği için İzmir'in eski adıyla, Smyrna halıları adıyla anılır. İpleri kalın ve seyrek düğümlüdür. Kırmızı zemin üzerinde mavi, lacivert ve nadiren sarı renklerde iri soyut çiçekler işlenmiştir. Bir sıra kalın bordürü bulunmakta olup bitkisel desenlidir.

Fotoğraf 3: 18. yy. Uşak Halısı (Smyrna denilen)(S. Bayraktaroğlu)

Fotoğraf No : 4
Cinsi : Halı
Envanter No : 004 (Eski no:82)
Yöresi : Uşak
Ölçüsü : 135x80 cm
Dönemi : 19. yy.
Bulunduğu Cami Adı : Lefkoşa Selimiye Cami

Tanımı : Uşak halılarının 19. yüzyılda dokunan örneklerindendir. Kırmızı zemin üzerine bitkisel dallar, kıvrımlardan oluşan bir desen programı vardır. Seyrek düğümlü halılardır. Büyük bir halının parçasıdır. Kırmızı ve kahverengi renklerde yırtık ve haraptır. Çözümleri kahverengi yündür.

Fotoğraf 4: 19. yy. Uşak Halı Parçası (Müze Arşivi)

Fotoğraf No : 5
Cinsi : Halı
Envanter No : 005 (Eski no:48)
Yöresi : Uşak
Ölçüsü : 500x410 cm
Dönemi : 19. yy. sonu
Bulunduğu Cami Adı : Lefkoşa Selimiye Cami

Tanımı : Uşak halılarının bir varyasyonudur. Kırmızı zeminli çift mihrap nişi içerisinde açık-koyu mavi renkli iri bir madalyon bulunur. Madalyonun içi stilize karanfil ve lale çiçekleri ile bezenmiştir. Köşelikler mavi zeminli olup üzerinde soyut çiçekler bulunur. Köşeliklerin uzun kenarları basamaklıdır. Kırmızı zemin üzerindeki boşluklarda temizlik sembolü ibrikler işlenmiştir. Bitkisel desenli iki ince bir kalın bordür ile şerit bordürler bulunur. Kaba düğümlüdür.

Fotoğraf 5: 19.yy.sonu Uşak Halısı (Müze Arşivi)

KIRŞEHİR SECCADELERİ

Kırşehir, İç Anadolu bölgesinde yer alan ve taban, yolluk, sedir, yastık, minder, seccade türlerinde çok miktarda halı dokunan ilimizdir. Yazılı kaynaklardan ve müzelerde bulunan eski örneklerden anladığımıza göre Kırşehir halılarının tarihi 17. yüzyıla kadar inmektedir. 18. ve 19. yüzyıllarda en olgun devrini yaşamış ve en güzel örneklerini vermiş, 19. yüzyılın sonlarına doğru ise bozulmaya başlamıştır. Anadolu'daki çeşitli camii ve mescitlerde en çok karşımıza çıkan, Kırşehir seccadeleridir (Bayraktaroğlu Aralık 1990: 39) (Deniz: 18).

Kök ve doğal boyalarla boyanan yün ipliklerle ve Türk düğümü sistemi ile dokunan Kırşehir seccadelerinde, ortada tepeliği basamaklı bir mihrap nişi, niş üstünde ayetlik veya sandık denilen enine dikdörtgen bir pano yer alır. Niş tepesinde kanca veya çengel şeklinde alem niteliğinde bir geometrik motif bulunur. Ayetlik kısmında bazı örneklerde, yatık "S" şeklinde ejder figürü yer alır. Bu figür geç örneklerde iki başlı ejder şeklini almış, günümüzde ise tamamen deformasyona uğramıştır.

Kırşehir seccadelerinde ince bordürler vardır. Genelde bitkisel desenlidir. Bu bitkisel desenli ince bordürler arasında, Kula halılarında olduğu gibi ince şerit bordürler yer alır. Ana bordüründe kenarları dişli yaprak ve ucunda laleden oluşan çiçek motifleri ile top çiçek motifleri bulunur.

Kırşehir seccadelerinde canlı kırmızı, mavi, sarı, yeşil, beyaz, az olarak mor renkler kullanılır.

Fotoğraf No : 6
Cinsi : Halı Seccade
Envanter No : 006 (Eski no:Kbrs. 3)
Yöresi : Kırşehir
Ölçüsü : 126x82 cm
Dönemi : 19. yy.
Bulunduğu Cami Adı : Lefkoşa Selimiye Cami

Tanımı : Kırmızı zeminli, sade bir mihrap nişi ve basamaklı bir niş tepeliği bulunur. Niş tepesinde alem niteliğinde bir kanca motifi yer alır. Köşelikler mavidir. Ayetlik ve ayaklık kısmında ikişer çiçek motifi mevcuttur. Üç sıra kalın bordür, aralarda ince şerit bordürler vardır. Kalın bordürlerde yıldız, S, çiçek motifleri işlidir. Yün malzemeli, kökboyalıdır.

Fotoğraf 6: 19.yy. Kırşehir Halı Seccadesi (S. Bayraktaroğlu)

Fotoğraf No	: 7
Cinsi	: Halı Seccade
Envanter No	: 007 (Eski no:Kbrs. 4)
Yöresi	: Kırşehir
Ölçüsü	: 107x78 cm
Dönemi	: 19. yy.
Bulunduğu Cami Adı	: Lefkoşa Selimiye Cami

Tanımı : Kırmızı zemin üzerinde mavi renkli kon-tur şeklinde mihrap nişi vardır. Tepesinde alem niteliğinde çiçek motifi mevcuttur. Mihrap içine sarkan kandil tarzında bir süslü avize bulunur. Camilerde zincirle tavana asılan kandiller mekânı aydınlatmanın yanında simgesel olarak ilahi ışığın, tanrının nurunun sembolü olarak camilerde bulunurlar. Halıda da aynı amaçla zincirle asılı avize motifi işlenmiştir. Bir adet kalın bordürde 4 yapraklı çiçek bulunur. Sarı, kırmızı, beyaz, mavi, siyah renk kullanılmıştır. Kenar ve uçlar yırtık ve kopuktur.

Fotoğraf 7: 19.yy. Kırşehir Halı Seccadesi (S. Bayraktaroğlu)

Fotoğraf No : 8
Cinsi : Halı Seccade
Envanter No : 008 (Eski no:Kbrs. 5)
Yöresi : Kırşehir
Ölçüsü : 152x101 cm
Bulunduğu Cami Adı : Lefkoşa Selimiye Cami
Dönemi : 19.yy.

Tanımı : Kırmızı renkli mihrap nişinin kenarları meander şeklindedir. Mihrap tepeliği basamaklıdır. Köşelikler mavi üzerine kırmızı beneklidir. 3 sıra bordür bitkisel desenlidir. Mihrap üzeri yırtıktır. Sarı, kırmızı, mavi, yeşil, turuncu renkler hakimdir. Kökboyalıdır.

Fotoğraf 8: 19.yy. Kırşehir Halı Seccadesi (S. Bayraktaroğlu)

DÖŞEMEALTI SECCADELERİ

Antalya'ya yakın Döşemealtı bölgesindeki köylerde dokunmaktadırlar. Halelli, toplu, akrepli, dallı, mihraplı, kocasulu gibi isimlerle anılan çeşitleri vardır. Lacivert, koyu kırmızı, beyaz, az kahverengi, siyah ve sarı renkler kullanılmıştır. Müzede bir adet Döşemealtı seccadesi bulunmaktadır.

Fotoğraf No	: 9
Cinsi	: Halı Seccade
Envanter No	: 009 (Eski no:76)
Yöresi	: Döşemealtı
Ölçüsü	: 130x100 cm
Bulunduğu Cami Adı	: Lefkoşa Selimiye Cami
Dönemi	: 20.yy.

Tanımı : Bu tarz halılar Antalya – Döşemealtı bölgesinde dokunur. Sağlam durumdadır. Kırmızı zeminli bir kapalı mihrap nişinin etrafında açık kahverengi ve açık kırmızı renkli iki sıra bordür dolanmaktadır. Üzerinde karşılıklı uzanan elibelineye benzer motifler işlidir.

Fotoğraf 9: 20.yy. Döşemealtı Halı Seccadesi(Müze Arşivi)

KİLİMLER

Müzede iki adet 16. yüzyıla ait Osmanlı çadır kilimi, bir adet 19. yüzyıl Şarköy kilimi, birer adet de 19. yüzyıl Batı ve Orta Anadolu kilimleri bulunmaktadır.

OSMANLI ÇADIR KİLİMLERİ

16.-17. yüzyıllarda Osmanlı sefer çadırları için dokunmuş kilimlerdir. Büyük boyutlarda ve tek parça olarak dokunurlar. Saray kilimleri tarzında olup geleneksel Anadolu kilimlerinden farklıdırlar.

Müzedeki kilimlerin iki tanesi çok özel olup bu güne kadar dünyada hiçbir müze veya koleksiyonda rastlanılmamış, hiçbir yayında da görülmemiştir. Kıbrıs'ın fethi sırasında Anadolu'dan Kıbrıs'a getirilmiş, daha sonra camiye serilmiş olduğu düşünülmektedir (Bayraktaroğlu Aralık 2016: 137). Çok zengin olan geleneksel Anadolu kilimlerinden tamamen farklı olan bu kilimler, birbirinin aynısı olup Osmanlı Saray kilimlerine de benzememektedirler.

Yıllar önce Kıbrıs Vakıflar İdaresi tarafından camilerden toplanıp koruma altına alınan bu kilimlerin hangi camiden alındığına dair bir kayıt bulunmamaktadır.

Her iki kilimin deseni, geometrik, tek bir motiften oluşmaktadır. Dört yöne doğru uzantılı bu motif haç veya dört yön motifi diye adlandırılmakta olup, verrev eksenler üzerinde sıralanarak ve tekrarlanarak kilimin bütün yüzeyini kaplamaktadır. Sarı zemin üstünde mavi renkteki dört yön motifinin her kolunun ucu üçgen şeklinde genişleyip sivrilerek ok ucu şekline dönüşmüştür. Dikey kollarda bu sivrilik daha başarılı bir şekilde dokunmuştur.

Haç veya dört yön motifi, Konya Beyşehir Kubad Abad Sarayında bulunan 13. yüzyıl yıldız-haç kompozisyonlu çinilerde, 14. Yüzyıl Divriği halısında ve 17. yüzyıl Manisa- Selendi kiliminde görülmektedir (Bayraktaroğlu Aralık 2016: 137,139)

Kilimler iki renk ve bunların tonları üzerine kurulmuştur. Esas renkler sarı ve mavidir. Ama sürekli abıraş yaparak renk dalgalanmaları oluşmuş,

sarılar bazen açık, bazen koyu ve turuncu olmuştur. Mavi renk ise bazen lacivert, bazen de yeşile dönüşmüştür. Hatta genel olarak yeşil rengin etkisi ağır basmaktadır. Çok ince kumaş gibi bir görüntüleri vardır.

Her iki kilimde de bordür bulunmamaktadır. Tek motiften oluşan desen, kilimin bütün yüzeyini kaplamaktadır. Atkı ipleri her iki kenardaki son çözgü iplerinden dönüş yapmaktadırlar.

Desenler küçük olduğu için renk geçişlerinde büyük ilikler (yarıklar) oluşmamıştır. Bu nedenle ilik kapatma da söz konusu değildir. Dokumada atkılar arasına ek atkılar atılarak sıkıştırılmış ve yuvarlak hatlar oluşturulmuştur.

Kullanılan malzeme tamamen yündür. Çözgü ipleri doğal beyaz, boyalar kök boyadır. Kilimde bordür olmaması ve desenin bir uçtan başlayıp tekrarlanarak sıralanması ve kenarlarda yarım olarak işlenmesi, kilime derinlik kazandırmakta ve sonsuzluk izlenimi vermektedir. Bu durum Türk halı ve kilimlerinin önemli bir özelliğidir.

Fotoğraf No : 10
Cinsi : Kilim
Envanter No : 010 (Eski no:77)
Yöresi : Osmanlı Çadır Kilimi
Ölçüsü : 675x428cm
Bulunduğu Cami Adı : Lefkoşa Selimiye Cami
Dönemi :16-17.yy.

Tanımı : Kilim; açık kahverengi, sarı renkli zemin üzerinde, açık- koyu mavi, bazı yerlerde yeşilimsi mavi renklerde, dört kol halinde, dört yöne doğru uzantılı desenlerden oluşmaktadır. Bu motif haç veya dört yön motifi diye adlandırılmaktadır. Bordürü yoktur.

Çok ince kumaş gibi bir görüntüsü vardır. Yün malzemeli ve kökboyalıdır. Çok büyük boyutlu ve tek parça olarak dokunan kilim, Osmanlı çadır kilimleri tarzındadır. Benzer bir örneğine rastlanmamıştır.

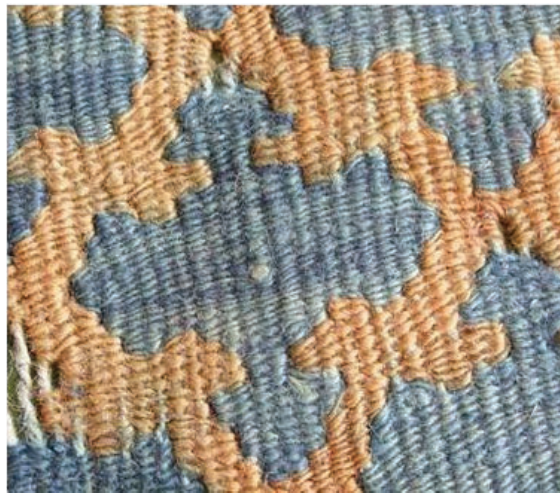

Fotoğraf 10: 16-17. yy. Osmanlı Çadır Kilimi (Müze Arşivi)

Fotoğraf No	: 11
Cinsi	: Kilim
Envanter No	: 011 (Eski no:78)
Yöresi	: Osmanlı Çadır Kilimi
Ölçüsü	: 650x420cm
Bulunduğu Cami Adı	: Lefkoşa Selimiye Cami
Dönemi	: 16-17.yy.
Tanımı	: Katalog 10'daki 010 envanter numaralı kilimle aynı özelliklere sahiptir.

Fotoğraf 11: 16-17. yy. Osmanlı Çadır Kilimi (Müze Arşivi)

Fotoğraf 11-a: 16-17. yy. Osmanlı Çadır Kiliminden detay (Müze Arşivi)

ŞARKÖY KİLİMLERİ

Tarihi Şarköy kilimleri Bulgaristan'la Yunanistan arasında kalan bölgede dokunmuşlardır. İpleri ince bükülmüş, sık dokunmuş kilimlerdir. Bitkisel, geometrik, figürlü ve nesneli desenlere sahiptirler. Hayat ağacı, çeşitli çiçek motifleri, kuş ve insan figürleri, kenarları basamaklı madalyonlar ve topak ev desenleri bulunur.

Fotoğraf No	: 12
Cinsi	: Kilim
Envanter No	: 012 (Eski no:68)
Yöresi	: Şarköy
Ölçüsü	: 330x300 cm
Bulunduğu Cami Adı	: Lefkoşa Selimiye Cami
Dönemi	: 19.yy.

Tanımı : Kırmızı zemin üzerine ortada bir çiçek demeti ve etrafında siyah renkli stilize hayat ağacı mevcuttur. Köşelikleri siyah üzerine çiçek desenlidir. İki sıra bordür vardır. İçteki açık turuncu zeminli, dıştaki bordür siyah zeminli ve çiçek motiflidir. İri çiçek desenleri Karabağ kilimlerini anımsatır.

Fotoğraf 12: 19.yy. Şarköy Kilimi (Kıbrıs Vakıflar İdaresinden)

BATI VE ORTA ANADOLU KİLİMLERİ

Fotoğraf No : 13

Cinsi : Kilim

Envanter No : 013 (Eski no:Kbrs. 1)

Yöresi : Batı Anadolu

Ölçüsü : 279x135 cm

Dönemi : 19. yy.

Bulunduğu Cami : Lefkoşa Selimiye Cami

Tanımı : Tek şaktır. Krem renkli zemin üzerinde zikzak bantlar arasında iki tam, iki yarım altıgen madalyon bulunur. Madalyonun içlerinde kenarları kanca şeklinde uzantılı daha küçük madalyonlar vardır. Bütün motifler geometrik desenlidir. Kırmızı, beyaz, mavi, siyah ve sarı renkler kullanılmıştır.

Fotoğraf 13: 19.yy. Batı Anadolu Kilim (S. Bayraktaroğlu)

Fotoğraf No : 14
Cinsi : Kilim
Envanter No : 014 (Eski no: Kbrs. 2)
Yöresi : Orta Anadolu
Bulunduğu Cami Adı : Lefkoşa Selimiye Cami
Ölçüsü : 247x55 cm
Dönemi : 19. yy.

Tanımı : Tek şaktır. Simetrisi olan parça yok olmuştur. Ayrıca bir ucu kopuk ve eksiktir. Ortası yırtıktır. Lacivert zemin üzerinde tarak, sinek kanadı, yıldız motifleri işlenmiştir. Uzun kenarda kırmızı ve beyaz zeminli geometrik desenli bordür, kısa kenarda ise sarı, yeşil, siyah, kırmızı bordürler bulunur.

Fotoğraf 14: 19.yy. Orta Anadolu Kilim (S. Bayraktaroğlu)

Sonuç olarak, Kıbrıs Türk İslam Eserleri Müzesi küçük bir müze olmakla birlikte, Türk halı sanatının önemli temsilcilerini bünyesinde barındırmaktadır. Fethinin hemen arkasından, adaya götürülen 16.ve17. Yüzyıl Türk halı ve kilimleri, adaya Türk mührünü vuran ve yurt dışında Türk kültürünü tanıtan eserlerdir.

KAYNAKÇA

Bayraktaroğlu, Suzan (Aralık 1990). “Kırşehir ve Mucur Seccadelelerinden 18. Yüzyıla Ait Örnekler”, *Kültür ve Sanat Dergisi*, İş Bankası Yayını, Sayı:8, Ankara, s. 39-43.

Bayraktaroğlu, Suzan (Aralık 2015). “Kıbrıs’ta Vakıf Kültür Mirası: Kıbrıs Türk İslam Eserleri Müzesi”, 8. *Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Kültürel Miras Bildiriler- II*, Ankara, s.745- 756.

Bayraktaroğlu, Suzan (Aralık 2016). “Kıbrıs Vakıflar İdaresinde Bulunan İki Osmanlı Kilimi”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı 46, Ankara, s. 135-144.

Bayraktaroğlu, Suzan (2018). “Uşak Carpets Belonging To Old Mosque (Eski Camii) In Edirne And The Sultanic Decree For Their Purchase”, *15th ICTA International Congress of Turkish Art, Naples, Università di Napoli “L’Orientale”, 16-18 September 2015*, Editor Michele Bernardini vd., Ankara, s.137-146.

Deniz, Bekir. “Kırşehir Halıları”, *Bilim, Birlik Başarı*, Y. 12, Sayı: 47, s.18.

Yetkin, Şerare (1991). *Türk Halı Sanatı*, Türkiye İş Bankası Yayını, Ankara.

